

בס"ד

חינוך לאור הפרשה

פרשת משפטים

להירות הכבוד הולאת

גיליון מס' 85 תש"פ

הרב יהונתן דדון

yd0527606276@gmail.com

חינוך לאור הפרשה/משפטים

זהירות בכבוד הזולת

הגאון רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל נודע בהתמדתו המופלאה, שהייתה לשם דבר. שלוש מאות ששים וחמשה ימים בשנה היה עוסק בתורה, שקוע בנבכי סוגיותיה והלכותיה. ולכן אין פלא, כי כשביקש אחד הבחורים לקבוע עמו חברותא, לא ראה רבי אברהם כל פגיעה במעמדו ללמוד עם בחור צעיר לימים, ושמח לקבוע עמו חברותא מדי שבת בשבתו, בשעות הצהריים, אחרי סעודת שבת... במשך כמה שבועות, הגיע הבחור לביתו בשעה היעודה, נקש על הדלת ונכנס אל הסלון, בו כבר ישב רבי אברהם והספר פתוח לפניו. שבת אחת, הגיע הבחור ללימוד החברותא הקבועה בשעה היעודה, ובטעות, יצאה שגגה מתחת ידיו והוא לחץ על הפעמון... צלצול חד וצורמני החריד את ביתו של רבי אברהם, צלצול שעוצמתו הייתה כפולה ומכופלת בשל העובדה כי שבת היום, וצלצולים אינם נשמעים ביום השבת... לא היה זה צלצול ארוך, בחלוף שניות בודדות נזכר הבחור והפסיק לצלצל, אך די היה בו כדי להישמע בקול רם, חד וברור, ואין ספק כי מישהו כאן טעה ושגגת שבת יצאה תחת ידו... עתה, עמד הבחור מאחורי הדלת הסגורה ופניו החווירו כסיד. הוא ידע כי רבי אברהם לא חושד בו בחילול שבת, ועם זאת, הוא רצה כי האדמה תפער פיה תחתיו ותקבור אותו מבושה... ככה, בבית רבו, לחלל את השבת אפילו בטעות? פניו הסמיקו והחווירו לסירוגין, והוא ברר את מילותיו, כיצד יאמר לרבו כי הייתה זו טעות מצערת, ואולי יבקש ממנו דרך תשובה, הרי לא נעים לעבור על אירוע כזה כלא היה דבר...

הוא ציפה לדלת שתיפתח, אך זו לא נפתחה. חולפות חמש דקות, ועדיין – הדלת לא נפתחה. 'מוזר', הרהר הבחור, 'הרי בוודאות שמע רבי אברהם את הצלצול, והוא כנראה משער כי אני הוא העומד בפתח. מסתבר שכהרגלו הוא יושב בסלון, ממש מעבר לדלת. מדוע איפוא הוא אינו פותח?' חלפו עוד חמש דקות, והדלת עודה סגורה. הבחור העומד בחוץ החל להתאושש מההלם הראשוני, וכבר חלפו בראשו מחשבות שמא ואולי היה הצלצול קצר ממה שנראה, ואולי – היה רבי אברהם בדיוק במקום אחר ולא שמע את הצלצול... כשחלפו חמש דקות נוספות ועדיין הדלת סגורה, הרשה לעצמו הבחור לדפוק בבטחה על הדלת, הן אם הדלת לא נפתחה עד עכשיו – מסתבר כי רבי אברהם לא שמע את הצלצול... גם עכשיו לא נפתחה הדלת מיד. בחלוף כמה שניות שמע הבחור ממרחק קול פסיעות בנעלי בית, ורגע אחר כך נפתחה הדלת עד כדי מחציתה, ומעברה השני הציץ ראשו של רבי אברהם, לבוש בפיג'מה... 'סליחה' התנצל רבי אברהם, 'הלכתי בדיוק לישון, רציתי לקום לפני שתבוא אבל לא הספקתי. אוי, כה שלא נעים לי ממך... הטרחת עצמך לבוא אליי, ועדיין אינני מוכן לקבל פניך... אני מתנצל, אבל אבקשך להיכנס בבקשה לסלון ולהמתין קמעא, עד שאתלבש ואבוא ללמוד אתך בשמחה...'. אבן ענקית, סלע שאין מילים לתאר את גודלה, נגולה מליבו של הבחור. 'ניסי ניסים', הרהר לעצמו, 'בדיוק השבוע עלה רבי אברהם על יצועו לשינה בשבת אחר הצהריים, וישן שינה עמוקה בעת שצלצלתי. אם הוא לא התעורר מיד מהצלצול – משמע הוא כלל לא שמע אותו...'. אחרי כמה דקות, הגיע רבי אברהם לבוש כיאות, התנצל שנית מעומק הלב על שנרדם, ושקע בלימוד, בצוותא עם החברותא... רק שנים אחר כך, גילו בני ביתו כי רבי אברהם, ככל שבת בשבתו, ישב בסלון ולמד, ממתין לבוא החברותא. מיד כששמע את הצלצול,

רגע לפני שפתח את הדלת, הבין כי הבחור שצלצל עומד מאחוריה
חיזור ומבוייש, והחליט להוציא לפועל הצגה מושלמת – רץ לחדר
השינה, פשט בגדי שבת ועבר לבגדי שינה, המתין עוד כמה דקות,
והגיע לדלת כשקורי שינה תפוסים בעיניו...

לפעמים אפילו מילה טובה לא צריך לומר, מספיק למנוע חבר
מבושה, לא להפנות מבט לועג, לא להפנות מבט כלל. מי שלנהוג
כבוד בחברו עומד בראש מעייניו, לא מתבלבל כשהוא שומע
צלצול, והופך למציג מוכשר, מוכשר עוד יותר בנהיגת כבוד

ברעה... (הרב אשר קובלסקי)

*

פרשת השבוע פותחת בפסוק: "ואלה המשפטים אשר תשים
לפניהם, כי תקנה עבד עברי" ... דבר פלא הוא עד מאד! פרשת
משפטים בה מבוארים המצוות והחיובים שניתנו לישראל, פותחת
במצוות שחרור עבדים... וכי לא היה ראוי לפתוח במצוות יותר
מרכזיות? כמצות שמירת השבת והמועדים המופיעים בהמשך
הפרשה? האם לא היה ראוי לפתוח בחיובים שבין בני אדם בני חורין?
התמיהה אף גדולה יותר, מהמבואר בהפסרת הפרשה, שמצוה זו
של שחרור עבדים, נצטוו ישראל כבר ביציאתם ממצרים, מלבד
ציוויה בהר סיני, מדוע? דבר גדול באה ללמדנו התורה בזה!
פרשת משפטים עוסקת בעניינים שבין אדם לחברו ובהירות בממון
חברו, ללמדנו את הזהירות הנצרכת בכבוד השני ובממונו!
וכדי להדגיש בפנינו עד כמה צריכה להיות הזהירות לכל אדם
באשר הוא, פתחה התורה בדיני עבד – שהוא האדם הבזוי והשפל –
גם אותו צריך לכבד ולהזהיר בכבודו. כל אדם באשר הוא אדם יש
להיזהר מאד בכבודו! זה התורה באה ללמדנו – הזהירות בכבוד
השני, היא בלא קשר למעמדו ותפקידו, כל אדם באשר הוא אדם, יש
לכבדו ולהיזהר מלפגוע בו בגופו בנפשו ובממונו!

לכך גם צייתה התורה על מצות העבדים מיד ביציאתם ממצרים,
מבאר הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, כי מיד כשהשתחררו בני"י
מעבדות, כשטעם העבדות והשפלות עדיין בפיהם – אז מצטווים על
כבוד העבדים, להבין כמה כל אדם באשר הוא – אדם הוא!

*

מסופר על רבי חיים עוזר גרודזינסקי זצ"ל, שפעם הלך ברחוב עם
קבוצה מתלמידיו, ניגש אליו יהודי ושאל: האם כבוד הרב יודע היכן
כתובת פלונית? ר' חיים עוזר ענה לו בחיוב, והסביר ליהודי שכתובת
זו נמצאת בצד השני של העיר מהלך של מחצית השעה, ולא הספיק
היהודי לברר עוד פרטים כיצד מגיעים ואיך, ומיד נטל ר' חיים עוזר
את ידו של אותו יהודי והתחיל ללכת איתו את כל הדרך עד שהגיעו
לאותה כתובת, ונפרד ממנו היהודי בהכרת טובה. תלמידיו שהיו
מופתעים עד מאד מהנהגה זו של רבם, המתינו עד שנפרד מהיהודי,
ואז שאלוהו: מדוע טרח הרב ללכת עם היהודי את כל הדרך? וכי
אי אפשר לומר לו את הכיוון שעליו ללכת, ואף אם רחוקה הדרך
הרי באמצע יעצור וישאל עוד מישהו עד שיגיע לכתובתו? ענה להם
ר' חיים עוזר: וכי לא שמתם לבכם לכך, שיהודי זה מגמגם? הלא
ראיתם את הבושה הגדולה שהייתה בפניו כשהציג את שאלתו
בקושי רב בפנינו! נו, אם הייתי מראה לו את כיון הדרך, והיה צריך
באמצע הדרך לשאול עוד אדם כיצד להגיע, ואולי אף פעמים
מספר, כמה בושה גדולה הייתה ליהודי הזה? שווה היא כל הטרחה
ללכת את הדרך הארוכה, ולהראות ליהודי את הכתובת המדויקת,
העיקר למנוע ממנו בושה נוספת. (הרב בנימין גולד)

*

רבי יצחק מוורקא שאל פעם "מהי הבחינה ליהודי לידע אם הדרך
לעבודת השם שהוא הולך בה היא הדרך הנכונה?" הוא השיב:
"הבחינה היא אהבת ישראל. אם רואים שדרכו בעבודת השם

מגבירה בלבנו אהבה לבריות, סימן שדרכו היא דרך ישרה"...

וכך כתב אחד מגדולי ישראל: "סימן ליראת שמים טהורה הוא כשהמוסר הטבעי, הנטוע בטבע הישר של האדם, הולך ועולה על פיה במעלות יותר גבוהות ממה שהוא עומד מבלעדה".

*

אם יש לאדם מידות טובות – אזי יש לו עתיד מזהיר!

רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל, שעסק בחינוך תלמידים במשך שנים רבות, כותב בספרו 'אמרי דעת' (חלק ב' עמוד כד): "אני אומר לכם, מתוך עובדות קיימות ומניסיון של עשרות שנים מהו יסוד הבנין של האדם, איך הוא בונה את עתידו ומעמיד את עצמו לכל החיים: לא הכישרונות ושאר דברים קובעים, אלא רק המידות! אם יש לאדם מידות טובות – אזי יש לו עתיד מזהיר, ואם חס וחלילה המידות הן אחרות, הוא רחוק מהכל". ממשיך הרב ליפקוביץ וכותב משפט נחרץ: "וכן ראינו ושמענו על כל גאוני זמננו וגאוני דור הקודם כל אותם הידועים, יסוד היסודות אצלם היה מידות טובות!"

בעניין זה נזכיר את דבריו הנוקבים של הגאון מוילנא בפתח ספר 'אבן שלמה': "כל עבודת השם תלוי בתקון המידות, שהם כמו לבוש למצוות וכללי התורה, וכל החטאים מושרשים במידות... ועיקר חיות האדם הוא להתחזק תמיד בשבירת המידות, ואם לאו למה לו חיים?!"

*

גן עדן של מידות טובות...

אמרה נפלאה הייתה שגורה על לשונו של רבי דב יפה זצ"ל, משגיח ישיבת 'כפר חסידים', ובה הרבה לזרז את תלמידיו: "אדם יכול לבחור לעצמו לחיות בגן עדן של מידות טובות, ובמקום זה הוא בוחר לחיות בגיהנום של מידות רעות. תאמרו לי אתם – לא חבל?!"

כוונתו היא כי אדם בעל מידות טובות – הוא הראשון שמרוויח מכך,

וחייו הם בבחינת חיי גן עדן: אין כעס, אין רטינה, אין עצב, אין דאגה, אין קנאה, אין שנאה. לעומתו, אדם המשחית את מידותיו, אמנם מרוויח מדי פעם רווח מזערי כלשהו כאשר הוא דואג לעצמו – אך בפועל הוא המפסיד הראשון והעיקרי מהתנהגותו – חייו הם חיי גיהנום, עמוסי רוגז, מלאי שטנה וכעס. "תאמרו לי אתם – לא חבל?! " הדהדה שאלתו הנוקבת של המשגיח שוב ושוב.

*

תדאג לרוחניות שלך ולגשמיות של הזולת...

הגאון רבי יעקב אדלשטיין זצ"ל היה רגיל לומר בשם רבי ישראל סלנטר: "בענייני רוחניות, אנשים דואגים יותר לזולת ופחות לעצמם. תמיד יש להם ביקורת וצורך לתקן ולשפר את הזולת. לעומת זאת, בעניינים גשמיים, הם דואגים יותר לעצמם ופחות לזולת, הצרכים שלהם הם הראשונים. המצב צריך להיות הפוך: צריך להשתדל לדאוג לרוחניות שלך, ולגשמיות של האחר."

ועוד אמר רבי ישראל סלנטר: "הגשמיות של הזולת היא הרוחניות שלך". כלומר, דאגה לגשמיות של השני זה טיפוח הרוחניות שלנו.

(סולם יעקב)

*

כתוב בתנא דבי אליהו: "וכך אמר להם הקב"ה לישראל: בני אהובי, כלום חסרתי דבר שאבקש מכם?! ומה אני מבקש מכם? אלא שתהיו אוהבין זה את זה, ותהיו מכבדין זה את זה". (תנא דבי אליהו כ"ח).

*

רצון ה' – שתדאג לחברך!

על הפסוק "ופניהם איש אל אחיו", שואלת הגמרא (בבא בתרא, צ): כתוב אחד אומר "ופניהם איש אל אחיו", וכתוב אחר אומר "ופניהם לבית"? והגמרא מתרצת: 'כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, כאן בזמן שאין עושין רצונו של מקום'.

ומסביר הרשב"ם: 'כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום – הם הופכים פניהם זה לזה, וכו', סימן שהקב"ה אוהב את ישראל, ומתחילה כך נעשו פנים אל פנים, כדי שתשרה שכניה בישראל, וישראל יעשו רצונו של מקום; וכשאינן עושין – הופכין פניהם לבית על ידי נס'. למדנו מכאן שאם רוצה אדם לעשות רצונו של מקום, חייב הוא לדאוג לזולתו, ולהביא לכך שגם רעהו, וגם בנו של רעהו, ילמדו תורה. ברם, אם האדם דואג רק לעצמו, ופניו לבית, אות ברור הוא שאין הוא עושה רצונו של מקום.

*

קבלה מעשית...

את הסיפור הבא סיפר הגר"י גנס, מראשי ישיבת 'קול תורה', שהעיד ששמעו מפי בעל המעשה. "יהודי ת"ח מופלג בגיל מבוגר, סיפר לי" שלפני עשרות שנים סיים את הש"ס בבלי וירושלמי, וידע אותם על בוריים. מאחר שבשלב זה עמד הת"ח בפני פרשת דרכים, ולא ידע בדיוק באלו חלקים בתורה כדאי שיישים עכשיו את כל עיונו, החליט לגשת אל מרן ה'קהילות יעקב' דצ"ל, ולהציג בפניו את השאלה ולבקש הדרכה. הסטייפלער בשומעו את השאלה, השיב שיהודי צריך לדעת את כל חלקי התורה, ולכן – לבד מהחזרה התמידית על הש"ס, צריך לעבור גם על שאר חלקי התורה שבע"פ. 'הרב דצ"ל עודדני מאד בדבריו, ויצאתי ממנו במצב של חיזוק גדול', מספר הת"ח. 'לפתע אני שומע שהסטייפלער קורא לי. סבתי אל אחוריי בחרדת קודש, ואמרתי בלבי שיתכן שהרב שכח את לימודי ה'קבלה', וכיוון שהייתי אז בערך בגיל ה-40, יתכן וזה מה שהוא מתכנן לומר לי עתה... נכנסתי שנית אל החדר, והקדמתי וכתבתי לרב (שסבל כידוע על חוש השמיעה), ש'מן הסתם הרב רוצה לעודדני בעניין לימודי הקבלה'. הסטייפלער קרא את הפתק הקטן וחייך... 'נכון. אני רוצה לדבר אתך על קבלה, אבל לא על לימודי

קבלה, אלא על קבלה שהנך צריך לקבל על עצמך בהנהגה בבית, עם רעייתך. כאשר אדם יודע כבר את כל הש"ס, ומתקדם בדרך לידיעת חלקים נוספים בתורה, יתכן ובמצב כזה הוא עלול לשכוח את אשתו ולהתעלם מצרכיה, והוא ילמד וילמד ולא יעזור לה במאומה. ולכן הנך צריך לקבל על עצמך, שלמרות התמסרותך ללימוד תורה, לא תזניח את העזרה בבית!!!...". (שמחה בבית)

*

כתב רבי חיים פרידלנדר זצ"ל: "הבית הוא בית הספר להתלמד במידת החסד. לפי כללי התורה בצדקה וחסד: כל הקרוב – קודם. "עניי עירך ועניי עיר אחרת – עניי עירך קודמים" (בבא מציעא ע"א עמ' א'), "מבשרך לא תתעלם" (ישעיה נ"ח, ד). והרי אין לך קרוב יותר מאשר האישה – "אשתו כגופו" (מד"ל), לכן חיוב החסד כלפיה הוא הגדול ביותר. לפעמים רואים תופעה מוזרה – אדם שעושה הרבה חסד במסירות עם כל הפונה אליו, ואילו אשתו מלאה טענות עליו – למה היא אינה רואה את בעל החסד גם בבית. אדם זה חושב בטעות שמצות חסד היא יותר חשובה כלפי זרים, ואינו מבין שעיקר מעלת החסד צריכה להתבטא כלפי אשתו". (יודעת כי שלום אהלך" עמ' ס"ב)

*

רגישות לצערן של ילד...

בני משפחתו של הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל הציעו לו לנסוע בחול המועד פסח למערת המכפלה. היה זה בעידן האינתיפאדה, והרב היסס. חשש לנסוע למקום סכנה. מששמע שחברת ההסעות הבטיחה שמירה, נאות. תושבי חברון שמעו על בואו, כמה שמחו. בהתרגשות עזה והתעוררות גדולה התכוננו לבואו. יצא אוטובוס מלא, באווירה מרוממת. בדרך, עצרו לתפילה קצרה בקבר רחל. לפתע, בהגיעם למעלה הכפר 'חלחול', נעמד פורע ערבי באמצע הכביש, ובידו אבן ענקית. הרב שישב קדימה

הורה לנהג: "תמשיך מהר!"... אך השעה נחמצה, והאבן נזרקה וניפצה את השמשה הקידמית. הנוסעים נדעקו והמהומה רבתה. אמהות נחרדו וילדים בכו. תהילות לקל, לא נפגעו נפשות. האוטובוס עצר בקצה דרך בית לחם. בעל החברה הציעה אוטובוס חילופי, מוגן ירי, והנוסעים שמחו להצעה. אחיין הרב מיהר ושאל: "כבודו פחד?" וענה: "לא". המשיך ושאל: "ואם נמשיך לחברון, כבודו יפחד?" וענה: "לא פחדתי, ולא אפחד!".

"אם כן, ומה דעתו, נזמין עוד אוטובוס?" שאל, ורבינו נענה: "כן, לירושלים!". "מדוע, הרי כבודו רגוע, והנוסעים הסכימו להמשיך בנסיעה. ההתכוננות בחברון בעיצומה. למה שיתאכזבו?", תמה. והרב הגיב: "מה, איך שומע? הילד כאן בוכה, רועד מפחד. מה

השאלה? מיד הביתה!"... (רבינו האור לציון)

*

עלינו להחדיר בילדינו את חשיבותן ועוצמתן של מצוות בין אדם לחברו. איך עושים זאת?
אמר הגר"ח פרידלנדר זצ"ל: "ההשפעה הישירה הקיימת על ידי יחס הכבוד של ההורים בינם לבין עצמם, ליחס מצד הילד להוריו, כולל גם את היחס לזולת בכלל. הדוגמא שנותנים ההורים הוא מרכיב מרכזי בחינוך. כל הנושא של "בין אדם לחברו": לשון הרע, לימוד זכות על הזולת וכו' – לומדים הילדים מהוריהם. כשהילד שומע את הוריו מתבטאים בזלזול על אחרים, או מדברים לשון הרע, ליצנות וכו' – נקבע רושם שלילי מאוד בנפשו. לפעמים ניתן לחשוב שהדברים מוצדקים – אבל, כידוע הצדק עדיין אינו היתר ללשון הרע. ולעומת זאת, במקרה הפוך כשההורים מדברים טוב על הזולת או מקבלים אדם בסבר פנים יפות ובהערכה – עושה הדבר רושם טוב, חיובי ורצוי בנפש הילד. חז"ל מדמים את הילד לנייר חדש שאינו מחוק, שכל דבר עושה עליו רושם (אבות ד', י"ט).

הרבה פעמים אנו מדמים לעצמנו שילד אינו קולט את הדברים
המתרחשים, וטעות היא. הוא קולט, ועוד איך...

*

לסיום:

חינוך אמיתי מתבטא בעיקר בהשתדלות שהילד יינה מעשיית
מעשים טובים. כאשר ילד מוותר לאחיו, עוזר בבית וכו', וההורים
משבחים אותו ומלמדים אותו עד כמה המעשה שלו טוב וחשוב –
זוהי פעולה חינוכית, מכיון שהיא גורמת לילד ליהנות מעצם עשיית
המעשה הטוב, ולרצות לעשות עוד מעשים כאלה.
אפילו אמירות פשוטות כמו 'תודה רבה', 'כל הכבוד', או 'שמחתי
לראות שעשית כך וכך', יש להן השפעה רבה.
צריכים לשים לב לכך שהעידוד וההסברה צריכים להיעשות דווקא
אחרי פעולתו של הילד, ולא לפניו, שכן רק באופן כזה הילד
מרגיש שהעידוד הוא אמיתי, ואינו רק כלי שבא לגרום לו לעשות את
רצונם של ההורים. ואם ההורים נוהגים כך באופן עקבי ויומיומי, הילד
מתרגל אט אט להרגיש רוממות וסיפוק מהתנהגות טובה, ותחושה
זו הנובעת מתוכו תישאר גם כאשר הוא יעמוד ברשות עצמו.
שבת שלום!

**העלון מוקדש
להצלחת התורם וכל משפחתו
ברוחניות ובגשמיות**

ולעילוי נשמת סבתי היקרה סוליקה בת סעדה ע"ה

לתגובות ולקבלת העלון במייל: yd0527606276@gmail.com